

colecția **monografii**

MIRCEA M. DUȚU-BUZURA
Doctor în drept

**DREPTUL UE AL CLIMEI. INTERACȚIUNI
INTERNAȚIONALE, ELEMENTE DEFINITORII,
TRANSPUNERE ÎN DREPTUL ROMÂN**

MIRCEA M. DUȚU-BUZURA

Doctor în drept

**DREPTUL UE AL CLIMEI. INTERACȚIUNI
INTERNATIONALE, ELEMENTE
DEFINITORII, TRANSPUNERE
ÎN DREPTUL ROMÂN**

Universul Juridic

București

-2025-

Introducere

Schimbarea climatică – o problemă globală a contemporaneității. Introducere tehnico-științifică generală la o provocare juridică majoră

În urmă cu mai bine de 50 de ani, între 15 și 16 iunie 1972, se desfășurau la Stockholm, capitala Suediei, lucrările primei Conferințe a Națiunilor Unite privind mediul uman, considerată momentul fondator al dreptului modern al mediului și al cooperării internaționale în materie⁵. Deși problemele de mediu nu erau menționate în Carta ONU din 1945, *mediul* și posibilitatea ca modelele de dezvoltare umană să atenueze locuibilitatea planetei se vedeau ridicare la nivel de mize globale. Evoluțiile majore din deceniile premergătoare evenimentului⁶ contribuiseră la operarea acestei mutații fundamentale, în sensul inaugurării erei ecologice.

Cu un PIB mondial multiplicat de 2,5 ori și schimburi mondiale de patru ori între 1950 și 1970, transformarea masivă a armamentelor și modurilor de producție, schimb și consum afectase deja habitatul terestru. Războiul rece generase un arsenal nuclear consistent și zeci de mii de metri cubi de deșeuri nucleare. Bascularea spre un sistem energetic dominant petrolier a multiplicat consumul de energie de 16 ori în secolul al XX-lea și a favorizat urbanizarea, domnia automobilului, o agricultură mecanizată și perfuzată chimic. Poluanții amenințau echilibrele pădurilor, oceanelor, zonelor umede și alterau cadrul de viață și de sănătate. Pe acest fundal al realităților economico-sociale și ecologice a intervenit și o conștientizare tot mai mare a publicului asupra amenințărilor și riscurilor de mediu. Patru sinteze majore au participat la vizibilitatea crescândă a mizelor ecologice: cartea *Primăvara silențioasă* (1962) a biologului american Rachel Carson (1907-1964), raportul *Restaurarea calității mediului nostru* remis în 1965 Casei Albe, raportul *Meadows privind limitele creșterii* din 1972 și cartea *Only One Earth* comandată de ONU Barbarei Ward și lui René Dubos pentru a pune bazele dezbatărilor Summitului de la Stockholm. *Declarația de la Stockholm* a proclamat principiile guvernantei în materie, iar cele 109 recomandări finale aferente planului de acțiune au prefigurat orientările majore ale abordării problematice de mediu. Două dintre acestea promovau o preocupare privind „activitățile pentru care există un risc apreciabil de efecte asupra climei”. Dacă încălzirea globală nu constituia însă una dintre numeroasele și majorele probleme de mediu, precum poluările, marea neagră, urbanizarea necontrolată, deșeurile, limitele resurselor, distrugerile provocate de utilizarea pesticidelor care se acumulează și asociau pentru a forma conceptul de „mediu global”, ea nu își făcea mai puțin simțită prezența din punct de vedere fizic⁷. Rolul produselor de combustie în efectul de seră era cunoscut de la sfârșitul veacului al XIX-lea, dar a trebuit să se aștepte mijlocul anilor 1950 pentru ca aceste concentrații crescânde de CO₂ din atmosferă să fie observate în mod sistematic. Serviciile geologice ale SUA anunțau, la sfârșitul anilor 1950 deja, o ridicare în curs a nivelului mărilor și oceanelor. În 1967, primele modele 3D ale climei prevedeau o încălzire netă planetară: +0,5 °C între 1970 și anul 2000, apoi între +2 și 4 °C în cursul secolului al XXI-lea. Existau, de asemenea, și scenarii de răcire globală, dar erau minoritare în dialogul științific al anilor 1970. Începând din anii 1950 și cu intensificări în jurul

⁵ A se vedea: M. Duțu, *Dreptul mediului și al climei*, vol. I, *Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2022, p. 26; N. Koda (coord.), *Droit et climat. Interventions publiques, locales et mobilisations citoyennes*, Ed. Dalloz, Paris, 2022, pp. 21 și urm.

⁶ M. Duțu, *Dreptul mediului și al climei*, vol. I, *op. cit.*, p. 468.

⁷ *Ibidem*, pp. 26-27.

anului 1972, atomiștii au profitat de asemenea previzionări pentru a prezenta energia nucleară ca o soluție împotriva efectului de seră amplificat antropic. În urma a două rapoarte din 1970 și 1971, realizate de colective de specialiști din mai multe țări, în Franța se afirma încă din 1972: „Cunoaștem astăzi destul de bine teoria climei și construirea de modele climatice pentru a vedea că omul poate foarte bine să provoace schimbarea acesteia”⁸.

Pe 14 iunie 2022, cotidianul britanic *The Guardian* dezvăluia, în urma desecretizării oficiale, existența unui memo datând din 7 iulie 1977, remis președintelui SUA de atunci, Jimmy Carter, de consilierul său științific șef, Frank Press (1924-2020), membru de onoare al Academiei Române (1991), directorul Office of Science & Technology Policy. Documentul avea ca obiect „Emisiile de CO₂ și posibilitatea unei schimbări comerciale catastrofale” și a fost marcat cu ștampila prezidențială parțial ștearsă „The President has seen” („Văzut de președinte”). Frank Press sintetiza starea cunoștințelor științifice de la acel moment asupra problemei. „Combustia combustibililor fosili a crescut într-un ritm exponențial în cursul ultimilor 100 de ani. În consecință, concentrația atmosferică de CO₂ este astăzi superioară cu 12% față de nivelul revoluției preindustriale și ar putea atinge de 1,5 până la de două ori acest nivel în 60 de ani (respectiv 420-560 ppm în 2037). Din cauza efectului de seră al CO₂ atmosferic, această concentrație în creștere ar antrena o încălzire climatică globală de la 0,5 la 5 °C. Aceste afirmații s-au dovedit exacte în măsura în care, în aprilie 2022, concentrațiile atmosferice medii lunare de CO₂ măsurate pe site-ul de referință de la Mauna Loa (Hawai, S.U.A.) au atins 420 ppm (mai precis, 420,22), iar temperatura medie a sporit cu 1,2 °C. Efectele schițate de consilierul științific erau deosebit de relevante; o fluctuație climatică de o atare rapiditate ar putea fi catastrofală și necesită un studiu de impact de o importanță și de o dificultate fără precedent. O schimbare climatică rapidă ar putea antrena pierderi de recolte la scară mare la momentul în care creșterea populației pune agricultura la mari încercări în termeni de limită a productivității. Urgența problemei decurge din incapacitatea noastră de a face tranziția rapidă spre surse de combustibili fosili atunci când efectele climatice vor deveni evidente, puțin după 2000. Situația ar putea deveni incontrollabilă înainte ca sursele de energie alternativă și alte măsuri corective să nu fie eficiente. Dispariția naturală a CO₂ nu se va produce înainte de un mileniu după ce combustia de fosili va fi redusă în mod net.

Problema nu e nouă. Nouă este greutatea în creștere a cunoștințelor științifice care face să treacă impactul CO₂ asupra climei de la speculație la o ipoteză serioasă care merită un răspuns nici de complezență, nici în panică. El propunea următoarea abordare: „Starea actuală a cunoștințelor nu justifică o acțiune de urgență vizând limitarea consumului de combustibili fosili pe termen scurt. Totuși eu cred că trebuie să ținem cont de riscul potențial de CO₂ elaborând strategia noastră energetică pe termen lung”.

Jim Schlesinger, secretarul de stat pentru energie, a răspuns, în numele președintelui Carter, printr-o notă: „Consider că consecințele politice ale acestei chestiuni sunt încă prea incerte pentru a justifica implicarea și inițiativa politică a președintelui”. Din păcate, și în pofida reputației lui J. Carter de a fi fost sensibil la problemele de mediu și de a fi preconizat dezvoltarea de „noi surse de energie nonconvenționale” (în discursul său către națiune din 19 aprilie 1977), el a urmat sfatul lui Jim Schlesinger și memorandumul a fost clasat fără a se mai lua niciun fel de măsuri.

Totuși, în plan politic, documentul a influențat un om important din istoria politicii ecologice: Stuart E. Eizenstat, care în 1977 s-a angajat să servească drept negociator principal al SUA în Protocolul de la Kyoto.

⁸ Ch. Bonneuil, *Que s'est-il passé depuis cinquante ans pour que, malgré des centaines de sommets, conférences, traités et conventions, les dérèglements planétaires ne cessent de s'aggraver?*, în *Le Monde*, 17 iunie 2021.